

ŘÍČNÍ KRAJINA A EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

Říční krajina se nachází v bezprostředním okolí každé řeky, od pramenů až k moři. Zemědělce obvykle zajímá z říční krajiny prakticky jenom její niva. Ale vedle ní existuje také samotná řeka, její dno a břehy, povodňové valy, podzemní štěrkopískové sedimenty (tzv. aluvium), podzemní nádrže vody v aluviu, a v přírodním stavu řada dalších vodních nebo mokřadních biotopů (trvalé nebo periodické tůně, povodňová ramena, jezera), a samozřejmě také živé organismy, vytvářející v říční krajině unikátní společenstva. Z těch je u nás nejnapadnější lužní les, původně pokrývající celou nivu.

Všechny tyto ekosystémy říční krajiny mají v přírodě nezadatelné místo i význam a vykonávají řadu funkcí, které nejenom že podmiňují dobré fungování říční krajiny, ale současně také významně ovlivňují celé naše životní prostředí. K těmto funkcím (službám) patří např. vedení a odvádění vody z krajiny, malý vodní oběh, tvorba štěrko-písků, povodně, protipovodňová funkce, produkce biomasy (dřevo, maso, bylinná hmota, organické látky v půdě atd.), tvorba půdy, zásoba pitné vody, funkce klimatická, migrační, energetická, rekreační, obytná nebo plavební, ochrana před živelnými katastrofami, biodiverzita, regulace atmosféry, samočištění vody, likvidace odpadu, tzv. funkce vnitřní krajiny (vliv na psychiku lidí) atd. Pestrá nabídka funkcí říční krajiny vábí lidskou společnost od jejího vzniku. Činnost lidí je zde daleko intenzivnější, než v jakékoliv jiné krajině. Exploatace říční krajiny se doposud odehrávala zcela nekoordinovaně, kořistnický a rezortně, bez ohledu na jiné zájemce, a hlavně bez jakéhokoliv ohledu na samotnou krajinu. Její jednotlivé části byly chápány jako „volně přístupné“, jako nějaké všeobecné a neko-

nečné bohatství, které je k dispozici v neomezené míře komukoliv. Tento přístup k hodnotám říčních krajin způsobil jejich totální odpřírodnění, a tím snížení funkčnos-

ti, které na mnoha místech světa hraničí s ekologickými katastrofami. Největší podíl na tomto nebezpečném jevu má zemědělství, obytná a průmyslová zástavba, regulace řek, a všeobecné odlesnění říční krajiny. Při těchto fatálních změnách se lidé doposud zpravidla zajímali jen o to, jaký finanční zisk jim jejich činnost v říční krajině přinese. Zatímco způsobené škody nebyly brány v úvahu vůbec nebo je osamělí ekologové posuzovali jen v obecné rovině, což zbytek společnosti nebral vážně. V současnosti se však situace začíná diametrálně měnit.

Odesleňná Mohlenická brána

Říční krajina u Otrokovic

Dnes jsme již schopni chápat ekologické souvislosti mezi jednotlivými částmi říční krajiny a jsme také schopni ohodnotit většínu jejich funkcí a služeb, včetně monetárního ocenění. Z toho se pak také odvíjí posouzení škod, které vznikají poškozováním přírodních ekosystémů. V České republice již bylo vypracováno několik metod takového hodnocení, a rovněž ze zahraničí známe uznávaná ocenění služeb různých ekosystémů. Je důležité, že ze všech typů pevninských krajin jsou nejvýše hodnoceny říční krajiny, konkrétně částkou 19 580 US dolarů/ha/rok (při ceně dolaru z roku 1997, tj. cca 30 Kč za 1 dolar). Naproti tomu vůbec nejnižší ocenění dosahují zemědělské pozemky na orné půdě, konkrétně pouze 92 US dolarů/ha/rok. Ke zcela srovnatelným výsledkům jsme došli také při hodnocení říčních krajin našimi metodami. Dnes můžeme konstatovat, že naše republika ➔

ŘIČNÍ KRAJINA A EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

➔ každoročně ztrácí řádově několik set miliard Kč ročně tím, že říční krajiny jsou nesprávným využíváním devastovány.

Relevantní oceňování krajiny přináší řadu překvapivých výsledků. Patří k nim například zjištění, že ekosystémové služby říčních krajín (cca 10% plochy státu) by v dobrém ekologickém stavu přinášely každoročně zisk ohodnocený částkou cca 463 miliard Kč, zatímco ekosystémové služby všech ostatních krajín v republice pouze 81 miliard Kč. Již z tohoto srovnání je patrný význam říčních krajín, které jsou daleko nejdůležitějším krajinným typem. V rámci říčních krajín jsou potom nejdůležitější mokřadní biotopy (zaplavovaný les, semia-

quatické biotopy), tedy to, co naše současná společnost hodnotí paradoxně většinou nejméně.

Dalším překvapivým poznatkem je skutečnost, že největší souborná plocha říčních krajín se nenachází kolem našich velkých řek, ale naopak kolem pramenů a pramenných úseků (ty jsou úzké, ale je jich obrovské množství). Vliv velkoplošného zemědělství se pak uplatňuje ve všech našich říčních krajínách, od horských poloh do nížin, a z ekologického (nepochybně i z ekonomického) hlediska je to vliv velmi negativní.

Pokud se nové poznatky tohoto druhu dostanou do společenské praxe, dojde zákonitě k přehodnocování způsobu zemědělství v tomto typu krajiny. Již dnes je zřejmé, že orná půda v záplavovém území našich řek je zcela nevhodná, a to nejenom proto, že jsou na ní špatné hospodářské výsledky, ale především proto, že zde dochází k silné vodní erozi, k zatěžování řek hlinítky plavinami i organickými látkami, k urychlování a zvětšování po-

Krajina řeky Clondike po zlaté horečce

Říční krajina a její ekosystémy

Nastíněné otázky v článku Říční krajina a ekozemědělství jsou velmi složité a odborná literatura se touto problematikou doposud příliš nezabírala. V současnosti však vychází publikace, která podrobně popisuje jak stavbu, složení a oživení říčních krajín, tak jejich fungování a využití, a snaží se také reálně oceňovat říční krajinu a její jednotlivé ekosystémy u nás i v celosvětovém měřítku. Jedná se o monografii „Říční krajina a její ekosystémy“, sepsanou Otakarem Štěrbou a kolektivem spoluautorů (F. Kubiček, J. Měkotová, Vr. Bednář, B. Šarapatka, V. Řehořek a M. Rychnovská), vydaná nakladatelstvím Univerzity Palackého v Olomouci.

Kniha má 390 stran, 320 obrazových příloh z celého světa a je mj. k dostání na Bioinstitutu v Olomouci. Můžeme ji doporučit každému, koho zajímají populární otázky krajinné ekologie, hospodaření v říční krajině, a komu není lhostejný další osud našich řek a jejich krajín.

vodňových vln, nebo proto, že tyto plochy vylučují přítomnost lužních lesů, mokřadních porostů nebo alespoň vlhkých pastvin, tedy ekosystémů, bez kterých je ohroženo celé životní prostředí země. Nové ekologické poznatky nevolají po likvidaci zemědělství v říční krajině, ale vyžadují racionální změnu využívání půdy ekologicky vhodnými způsoby, obnovu základních přírodních funkcí říční krajiny a také například změnu orné půdy na mokřadní les na zamokřených lokalitách. Je možné, že mnozí zemědělci pochopí tyto zákonitosti dříve než národohospodáři, a při volbě využívání své půdy v říční krajině se začnou chovat skutečně ekologicky. Věříme, že v blízké budoucnosti budou tato rozhodnutí příslušně oceněna také ekonomicky.

Prof. RNDr. Otakar Štěřba Csc.,

Katedra ekologie a životního prostředí,
Přírodovědecká fakulta Univerzity
Palackého v Olomouci

Zpravodaj Ekozemědělci přírodě
připravil Bioinstitut, o.p.s Olomouc

Vaše názory a připomínky na:
marketa.sablikova@bioinstitut.cz
nebo tel.: 585 631 178

Porážka a zpracování masa a masných výrobků v ekologickém zemědělství

Návody a doporučení pro porážku a zpracování na ekologické farmě

Ing. Pavel Šmeznar, Ing. Petr Trávníček, Tomáš Vrudil

Podle týkáči se hygieny výroby a porážky byly konzultovány s Odborem veterinární hygieny, ochrany veřejného zdraví a ekologické státní veterinární správy ČR.

METODIKA PRO PRAXÍ

Bioinstitut, o.p.s. s týmem odborníků, především z praxe, vydává novou metodickou příručku:

Porážka a zpracování masa a masných výrobků v ekologickém zemědělství

Návody a doporučení pro porážku a zpracování na ekologické farmě

Tato příručka poskytuje návody a doporučení, jak jednoduše zorganizovat porážku, vybudovat a uvést do provozu zpracovnu masa i masných výrobků přímo na úrovni zemědělského podniku. Je určena stávajícím i budoucím zpracovatelům, provozujícím porážku a zpracování masa na farmě.

Příručka ocení především ti, kteří si potřebují odpovědět na otázku, co vše je nutné splnit a zabezpečit pro to, aby mohly být faremní výrobky uvedeny do oběhu. K vlastní realizaci prvního prodaného produktu, nebaleného či baleného výsekového masa nebo dokonce masného výrobku vede cesta složitá a zdoluhavá, a právě tato metodika slouží jako průvodce na této cestě. Příručka obsahuje přehled potřebných zákonů, předpisů a vyhlášek, obecné požadavky na vybavení provozu pro porážku a zpracování, následně samotné zpracování a výroba faremních produktů, seznam a vzory dokumentů HACCP, potřebné informace pro prodej ze dvora, možnost finanční podpory v oblasti zpracování masa a nakonec užitečné odkazy a publikace.

Součástí metodiky je fotopříloha názorných příkladů z provozu porážky a zpracování.

Passáže týkající se hygieny výroby a porážky byly konzultovány s Odborem veterinární hygieny, ochrany veřejného zdraví a ekologické státní veterinární správy ČR.

Publikace byla vydána v rámci projektu Ekologické zemědělství a zpracování biopotravin, který je realizován PRO-BIO Svazem ekologických zemědělců a financován Ministerstvem zemědělství ČR.

Distribuce od dubna 2009 na Bioinstitutu za 40 Kč + poštovné Objednávky na tel: 585 631 182, info@bioinstitut.cz

Příručka bude rozeslána poštou všem chovatelům registrovaným u některé z kontrolních organizací.